

Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası tərəfindən 2011-ci ildə
Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinə təqdim edilmiş

TƏKLİFLƏR

1. Ahıllara sosial xidmət fəaliyyəti “Ahıllara sosial xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Ahıllara sosial xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiq edilməsi barədə” 2001-ci il 17 sentyabr tarixli 580 nömrəli Fərmanı, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2003-cü il 6 fevral tarixli 17 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Sosial xidmət göstərilməsi ilə əlaqədar sosial işçilərin xidməti vəzifəsini yerinə yetirərkən xüsusi geyim və avadanlıqla təmin olunmaq və ya bunları əldə etmək və nəqliyyat xərcləri üçün pul kompensasiyası almaq Qaydası”, Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi Kollegiyasının 1997-ci il 16 aprel tarixli 7-3 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş və Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən 1997-ci il 25 aprel tarixdə qeydə alınmış (qeydiyyat nömrəsi 45) “Tək ahıl vətəndaşlara və əlillərə evlərində sosial məişət xidmətinin göstərilməsinə dair Təlimat” və digər normativ hüquqi aktlarla tənzimlənir. Həmin normativ-hüquqi aktlarla bağlı aşağıdakıları qeyd etmək olar:

- “Ahıllara sosial xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 8-ci maddəsində sosial xidmətin formaları (evdə, stasionar, yarımstasionar, fərdi və sosial-məsləhət formaları) təsbit edilmiş, həmin Qanunun 15-ci maddəsində isə dövlət sosial xidmət müəssisələrində sosial xidmətin ödənişli, qismən ödənişli və ödənişsiz şərtlərlə həyata keçirilməsi göstərilmişdir. Eyni zamanda, Qanunun 15.3-cü maddəsinə əsasən ödənişsiz sosial xidmətdən əlavə xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı haqqın ahıllar tərəfindən ödənilməsi təsbit olunmuşdur. Təhlil göstərmişdir ki, ödənişli, qismən ödənişli və ödənişsiz sosial xidmət növlərinin ayrı-ayrılıqda siyahısının verilməməsi səbəbindən xidmətlərin ödənişə görə növləri arasında dəqiq sərhədləri müəyyən olunmamışdır. Nəticədə, xidmət göstərən icra orqanının vəzifəli şəxsləri üçün dispoitiv imkanların yaranması ilə yanaşı, xidmət göstərən icra orqanının vəzifə və funksiyalarının dəqiq yerinə yetirilməsində və sosial xidmət hüququna malik vətəndaşların öz hüquqlarından istifadə etməsində çətinliklər yaranır.

- Təlimatın 1.13-cü bəndində sosial-məişət xidmətinin həftədə 2 dəfə göstərilməsi halı qeyd olunmuş, lakin lazım gələrsə bunun daha çox ola bilməsi mümkünlüyü əks etdirilmiş, amma Təlimatla hansı halların “lazım” hesab olunduğu göstərilməmişdir. Bu isə, nəticədə, xidmət göstərən orqanın fəaliyyətinin sərhədlərini qeyri-müəyyən edir. “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun tələblərinə müvafiq olaraq dövlət orqanı üçün hüquq və vəzifələr onun səlahiyyətlərini təşkil edir və bu səbəbdən normativ hüquqi aktda həmin orqanın hüququ konkret icraçının mülahizəsindən asılı olan bu və ya digər

hərəkətlərin edilməsi, öz seçimi ilə davranış imkanı kimi müəyyənləşdirilə bilməz. Bu baxımdan da, sosial xidmətlərin növlərinin və müntəzəmliyinin dəqiq müəyyən edilməsi məqsədmüvafiqdir. Qeyd edilən hallar, son nəticədə, xidmətlərin təqdim edilməsi prosesində korrupsiya hüquqpozmalarına və dövlət maliyyə vasitələrinin düzgün istifadə edilməməsi hallarına, eyni zamanda əhalinin sosial müdafiə sistemi ilə əhatə olunmasında problemlərə yol açır.

- Həmin Qanunun 15-ci maddəsinə əsasən əmək qabiliyyətli qohumlarının və ya qanuni nümayəndələrinin himayəsindən məhrum olan, habelə pensiyası yaşayış minimumu səviyyəsindən aşağı olan Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına ödənişsiz sosial xidmət göstərilir, eyni zamanda ödənişsiz sosial xidmətdən əlavə ahılların xahişi ilə göstərilən sosial xidmətlərin haqqı onlar tərəfindən ödənilir. Həmin maddənin 4-cü bəndinə əsasən digər ahıllara, habelə ödənişsiz sosial xidmətdən əlavə göstərilən stasionar sosial xidmət haqqının ödənilməsi qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyənləşdirilməlidir. Lakin “Ahıllara sosial xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 15.4-cü maddəsində qeyd olunan qaydalar indiyədək hazırlanmamışdır ki, bu da göstərilən sosial xidmətlər üzrə vəsaitlərin qeyd olunan məqsədlərə yönəldilməsində çətinliklər yaradır, eyni zamanda qeyri-müəyyənlik yaratdığından bir çox hallarda ahılların narazılığına səbəb olur.

Bunları nəzərə alaraq, qeyd edilən halların normativ-hüquqi aktlarda dəqiqləşdirilməsi təklif olunur.

2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Ahıllara sosial xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiq edilməsi barədə” 2001-ci il 17 sentyabr tarixli 580 nömrəli Fərmanının 1-ci bəndində qüvvədə olan qanunvericilik aktlarının həmin Qanuna uyğunlaşdırılması tapşırılmışdır. Lakin Qanunun 1.0.1-ci maddəsinə görə ahıllar kateqoriyasına yaşı 70-ə çatmış şəxslər aid edilsə də, “Tək ahıl vətəndaşlara və əlillərə evlərində sosial məişət xidmətinin göstərilməsinə dair Təlimat”ın (bundan sonra Təlimat) 1.1-ci bəndində sosial-məişət xidmətinə götürülən şəxslərin aşağı yaş həddi kimi 75 yaş müəyyən edilmişdir. “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa əsasən fərman və ya digər normativ hüquqi akt qanunla ziddiyyət təşkil etdikdə qanunun tətbiq edilməsinə baxmayaraq, yerlərdə sosial xidmətlərin həyata keçirilməsi zamanı daha çox təlimatlarla işlənilir. Qeyd edək ki, bu uyğunsuzluq son nəticədə həm vətəndaşların sosial xidmətlə əhatə olunması, həm də bu müəssisələrin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı fəaliyyətin təmin edilməsində problemlərə gətirib çıxara bilər.

Bu baxımdan da, həmin Təlimatın qanuna uyğunlaşdırılması zərurəti qeyd edilməlidir. Eyni zamanda, Fərmanın eyni bəndində Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət növlərini müəyyən edən qanunvericilik aktlarının layihəsinin hazırlanması tapşırılmış, lakin həyata keçirilməmişdir.

3. “Ahıllara sosial xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 6-cı maddəsində qanunvericilikdə müəyyən olunmuş zəruri hallarda ahılın sosial xidmət müəssisəsinə yerləşdirilməsinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müraciəti ilə məhkəmənin qətnaməsi əsasında həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Lakin müvafiq icra hakimiyyəti orqanı müəyyən olunmadığından, ahılların bu hüquqdan istifadəsini təmin etmək qeyri-mümkündür.

Hesablama Palatası qeyd olunan halda müvafiq qaydada dəqiqləşdirmənin aparılmasını təklif edir.

4. Hesablama Palatası tərəfindən aparılan maliyyə-büdcə nəzarəti tədbirlərinin nəticələrinin, həmçinin Palatada yaradılmış məlumat bazasının təhlili hamiləliyə və doğuma görə müavinətlərin məbləğinin əsassız olaraq şişirdilməsi faktlarının mövcudluğunu göstərir. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1998-ci il 15 sentyabr tarixli 189 nömrəli Qərarı ilə təsdiqlənmiş “Məcburi dövlət sosial sığortası üzrə ödəmələrin və əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirmiş işçilərə sığortaedənin vəsaiti hesabına ödənilən müavinətin hesablanması və ödənilməsi haqqında Əsasnamə” ilə müavinətin məbləği hesablanarkən son bir ay üzrə faktiki əmək haqqı nəzərə alınır. Nəticədə bu müavinətin verilmə hüququnun yaranmasından əvvəl bilərəkdən qısa müddətə yüksək əmək haqqı verilən iş yerlərinə keçirilməsi həmin məbləğin artmasına səbəb olur. Təhlillər son dövrlərdə həmin müavinətin məbləğinin nəzərəcarpacaq dərəcədə yüksəldiyini və illər üzrə artım tempinə malik olduğunu göstərir.

Bunu nəzərə alaraq, hamiləliyə və doğuma görə müavinətin məbləğinin hesablanması zamanı son 12 ay (mövsümi işlərdə isə çalışma müddəti) üzrə orta aylıq qazancın məbləğinin əsas götürülməsi təklif olunur.

5. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 15 sentyabr 1998-ci il tarixli 189 nömrəli Qərarı ilə təsdiqlənmiş “Məcburi dövlət sosial sığortası üzrə ödəmələrin və əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirmiş işçilərə sığortaedənin vəsaiti hesabına ödənilən müavinətin hesablanması və ödənilməsi haqqında Əsasnamə” ilə əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsi ilə bağlı verilən müavinətin ilk 14 günü sığortaedənin, növbəti günləri isə DSMF-nin vəsaiti hesabına ödənilir. Təhlillər göstərir ki, bu qaydanın tətbiqinə başlanılan dövrdən qeyri-dövlət sektoru üzrə ödəmələrin məbləği azalmışdır. Hesablama Palatası tərəfindən aparılan nəzarət tədbirləri DSMF-nin rayon (şəhər) şöbələrində sığortaedənlərlə aparılan tədbirlərin tərkibində müavinətlərlə bağlı tədbirlərin olmadığını göstərir. Bu isə sığortaedənlərin, xüsusilə hüquqi şəxs yaratmadan fəaliyyət göstərən fiziki şəxslərin yanında çalışanların məcburi dövlət sosial sığorta haqqı ödəməsinə baxmayaraq, bu ödəmələr hesabına maliyyələşən müavinətdən istifadə imkanlarının olmadığını qeyd etmək imkanı verir.

Eyni zamanda, “Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu ilə müəyyən edilmiş sosial sığorta prinsiplərini (sosial sığortanın müntəzəmliyinə dövlət təminatı, sosial sığortanın ümumiliyi və sosial sığortanın işçinin əmək qabiliyyətinin itirildiyi hər bir halda təminat verilməsi) və əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinin sosial sığorta hadisəsi hesab olunduğunu nəzərə alaraq, əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsi ilə bağlı müavinətlərin tam olaraq DSMF-nin büdcəsində nəzərdə tutulmaqla Fond tərəfindən ödənilməsinin təmin edilməsi məqsədamüvafiq olardı.

6. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1999-cu il 23 mart tarixli 47 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası nəzdində Respublika Seysmoloji Xidmət Mərkəzinin Əsasnaməsinin 4.4-cü bəndinə əsasən Mərkəz seysmik rayonlaşdırma və mikrorayonlaşdırma işlərini aparır, seysmoloji ekspertizanı həyata keçirir.

Eyni zamanda, Əsasnamənin 5.1-ci bəndinə əsasən Mərkəzin texnogen amillərin zəlzələlərin baş vermə intensivliyinə təsirinin artması ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası ərazisində iri sənaye və mülki obyektlər tikilərkən seysmodayanıqlılıq nöqtəyi-nəzərindən ekspertiza aparmaq və rəy vermək, habelə Əsasnamənin 5.4-cü bəndinə əsasən qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada büdcədən kənar vəsaitlər əldə etmək hüququ müəyyən edilmişdir.

Hazırda Mərkəz tərəfindən verilən ekspertiza rəyinə görə haqqın məbləği Mərkəz ilə fiziki və hüquqi şəxslər arasında qarşılıqlı razılaşma yolu ilə müəyyən edilir.

Bununla yanaşı, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2006-cı il 29 dekabr tarixli 511 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Tikintidə Təhlükəsizliyə Nəzarət Dövlət Agentliyi haqqında Əsasnamə”nin 8.17-ci bəndinə əsasən torpaq sahələrinin tikinti məqsədi üçün ayrılması mərhələsində həmin sahələrin ayrılmasının seysmik davamlılıq baxımından mümkünlüyü, eyni zamanda 8.19.3-cü bəndinə əsasən tikinti sahəsində dövlət ekspertizasını keçirmək və tikinti, bərpa, yenidənqurma və əsaslı təmir obyektlərinin layihələrinin tikinti normalarına uyğunluğu, tikiləcək binaların, qurğuların və komplekslərin layihə həllərinin konstruktiv möhkəmlilik və davamlılıq, seysmik dayanıqlıq, təhlükəsizlik tələblərinə cavab verməsi barədə rəy vermək Agentliyin vəzifəsidir.

“Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Qanununun 64.3-cü maddəsinə əsasən normativ hüquqi aktda diskresion səlahiyyətlərin geniş olması nəticəsində qərar qəbul etmə müddətlərinin müəyyən edilməməsinə və ya bu müddətin qeyri-müəyyənliyinə, bu və ya digər qərarın qəbul edilməsi şərtlərinin və əsaslarının qeyri-müəyyənliyinə, müxtəlif dövlət orqanlarının səlahiyyətlərinin bir-birini təkrarlamasına yol verilmir.

Göstərilənlərə əsasən, qeyd olunan normativ hüquqi aktların “Normativ hüquqi

aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanununun 64.3-cü maddəsinə uyğunlaşdırılmasını, eyni zamanda bu fəaliyyət növünün həyata keçirilməsi üzrə vahid yanaşma prinsipinin müəyyən olunmasını, habelə seysmik ekspertiza rəyinə görə fəaliyyətin ödənişli və ya ödənişsiz əsaslarla həyata keçirilməsinin qanunvericiliklə müəyyən edilməsini məqsədamüvafiq hesab edirik.

7. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Nizamnaməsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 4 yanvar tarixli, 837 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir. Hal-hazırda Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının bəzi institutlarında Azərbaycan və xarici ölkələrdən qəbul olunan dissertantlar və doktorantlar üçün xüsusi kurslar təşkil olunur. Bu kursların tədrisi ilə bağlı tədrisin formasından, habelə müddətindən, yəni əyani, qiyabi, qısamüddətli intensiv olmasından asılı olaraq 1 nəfər üçün təhsil haqqının məbləği Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Prezidenti tərəfindən 26 fevral 2007-ci ildə təsdiq olunmuş “AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunda aspirant və dissertantlara “İnformatika” fənninin tədrisi, namizədlik imtahanının qəbulu və elmi-metodiki rəhbərliyin həyata keçirilməsi qaydaları və təhsil haqları haqqında” Əsasnamə ilə müəyyən olunmuşdur. Eyni zamanda həmin təhsil haqları Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin 26 fevral 2007-ci il tarixli 21 nömrəli Sərəncamı ilə də təsdiq edilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, “Qiymətləri (tarifləri) dövlət tərəfindən tənzimlənən malların (işlərin və xidmətlərin) Siyahısı”nın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2005-ci il 28 sentyabr tarixli 178 nömrəli Qərarına əsasən dövlətə məxsus təhsil sahəsində xidmətlər (ali təhsil pilləsinin müxtəlif səviyyələrinə və tam orta təhsil bazasında orta ixtisas müəssisələrinə tələbə qəbulu zamanı abituriyentlərdən sənədlərin götürülməsi), ödənişli əsaslarla kadr hazırlığı (ali təhsil pilləsinin bakalavriat, magistratura səviyyələri, ikinci təhsil), orta ixtisas və ilk peşə-ixtisas təhsili və sair xidmətlərin qiymətləri dövlət tərəfindən tənzimlənir.

Eyni zamanda, ayrı-ayrı ixtisaslar üzrə dövlət sifarişi ilə ali təhsil müəssisələrinin bakalavriat və magistratura səviyyəsində hər bir təhsilalana düşən təhsil xərclərinin miqdarı “Ali təhsil müəssisələrində yeni maliyyələşmə mexanizminin tətbiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2010-cu il 25 iyun tarixli 120 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2010-cu il 1 iyul tarixli 129 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Doktoranturaların yaradılması və doktoranturaya qəbul Qaydaları”nın 7.2-ci bəndinə əsasən isə əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin doktoranturada və dissertantlıq yolu ilə təhsili ödənişli əsaslarla aparılır. İllik təhsil haqqı təhsilin xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq ali təhsil müəssisələrinin və elmi təşkilatların tabe olduqları qurumlar tərəfindən müəyyən edilir. Müstəsna hallarda ali təhsil müəssisələri və elmi təşkilatlar tabe olduqları qurumların razılığı əsasında ödənişsiz qəbul həyata keçirə bilərlər.

Göstərilənlərə əsasən, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının institutları tərəfindən təşkil olunan kurslar üzrə təhsil haqlarının Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti və ya qanunvericiliklə səlahiyyət verilmiş orqan tərəfindən müəyyənləşdirilərək təsdiq olunmasını məqsədamüvafiq hesab edirik.

8. “Dövlət rüsumu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 31-ci maddəsinin (“Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən həyata keçirilən hüquqi hərəkətlərə görə tutulan dövlət rüsumunun dərəcələri”) 31.2-ci və 31.3-cü bəndləri ilə müvafiq olaraq dövlət rüsumu tutulmalı olan hərəkətlər kimi mövsümi (səyyari) ticarət və xidmət yerlərinin müəyyən edilməsinə görə və küçə reklamı lövhəsinin yerləşdirilməsinə görə birdəfəlik icazənin verilməsi göstərilmiş və müvafiq dövlət rüsumunun məbləğləri müəyyən edilmişdir. Qanunda həmin hərəkətlərin həyata keçirilməsi müddəti göstərilmədiyindən praktikada müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən sahibkarlara ticarət və xidmət yerləri istənilən müddət üçün müəyyən edilir, küçə reklamının yerləşdirilməsi haqqında icazələr isə ixtiyari müddətə verilir ki, bu da subyektiv yanaşmalara və sui-istifadə hallarına şərait yaratmış olur.

Hesablama Palatası tərəfindən son dövrlərdə aparılan araşdırmalar zamanı müəyyən edilmişdir ki, praktikada eyni məbləğdə dövlət rüsumunun ödənilməsi ilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən mövsümi (səyyari) ticarət və xidmət yerləri 3 aydan 1 ilədək müddətə müəyyən edilir, küçə reklamı lövhəsinin yerləşdirilməsinə görə birdəfəlik icazələr isə 1 il və daha çox müddətə verilir.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq, “Dövlət rüsumu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 31-ci maddəsində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən həyata keçirilən “31.2. Mövsümi (səyyari) ticarət və xidmət yerlərinin müəyyən edilməsinə görə” və “31.3. Küçə reklamı lövhəsinin yerləşdirilməsinə görə birdəfəlik icazənin verilməsi” hüquqi hərəkətlər üzrə müvafiq müddətlərin göstərilməsinə təklif edirik. “Normativ-hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanununun 64.7-ci maddəsinə əsasən normativ hüquqi aktda fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqlarının dəqiq (dürüst) nizamlanmaması yolu ilə vəzifəli şəxslərə öz mülahizələrinə görə hərəkət etmək üçün səlahiyyətlərin yaradılmasına, habelə fiziki və hüquqi şəxslərə başlanmış inzibati prosedur çərçivəsində hərəkətlərin edilməsi üçün üsul və müddətlərin sərbəst seçimi əvəzinə yalnız hüquqların alternativ seçilməsi imkanının nəzərdə tutulmasına yol verilmir. Eyni zamanda, həmin Qanunun 65.3-cü maddəsinə əsasən tənzimləmədə boşluqların mövcudluğu hüququn tətbiqi zamanı boşluğun dövlət orqanının (vəzifəli şəxsin) mülahizəsinə görə doldurulmasına imkan verməməlidir. Bu və ya digər fəaliyyət növü üzrə dövlət orqanına həvalə edilmiş funksiyaların həyata keçirilməsi tənzimlənməlidir.

Bu təklifin qəbul edilməsi nəticəsində dövlət rüsumu tutulmalı olan müvafiq hərəkətlərin həyata keçirilməsi müddətlərinə dair birmənalı yozum və müəyyənlik,

həmçinin subyektiv halların qarşısının alınması təmin edilmiş olar.

9. Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 164.1.8-ci maddəsində büdcədən maliyyələşdirilən dövlət əhəmiyyətli nəşrlərin istehsalı ilə bağlı redaksiya, nəşriyyat və poliqrafiya fəaliyyətinin əlavə dəyər vergisindən azad olunması müəyyən edilmişdir. Lakin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində “Dövlət əhəmiyyətli nəşrlərin istehsalı” ifadəsinin tərifini (izahı) verilməmişdir. İzahın olmaması dövlət əhəmiyyətli nəşrlərin əhatə dairəsinin konkret müəyyənləşdirilməsinə imkan vermir və vəzifəli şəxslərə öz seçimi ilə davranış imkanları yaradır ki, bu da son nəticədə büdcə vəsaitinin artıq və səmərəsiz istifadəsinə gətirib çıxarır.

Eyni zamanda, xüsusilə vurğulamaq lazımdır ki, “Normativ-hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununa əsasən ikimənalı və təcrübədə az yerini tapan terminlərdən, məfhumlardan (anlayışlardan) və xülasələrdən, qiymətləndirmə xassəli kateqoriyalardan istifadə edilə bilməz.

Fikrimizcə, Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsində göstərilən “Dövlət əhəmiyyətli nəşrlərin istehsalı” ifadəsinin izahının (tərifinin) verilməsinə ehtiyac vardır.

10. Son illərdə mənzil və kommunal sahəsinin davamlı inkişafı, Azərbaycan Respublikası Mənzil Məcəlləsinin qəbul edilməsi nəticəsində bütün mülkiyyət formalarına aid mənzil fondunun saxlanması və təmiri ilə əlaqədar müvafiq tələblər əhəmiyyətli şəkildə dəyişmişdir. Bu isə öz növbəsində mənzil fondunun və kommunal təsərrüfatının saxlanması və təmiri üzrə prosesi tənzimləyən normativ-hüquqi aktlarda olan boşluqların aradan qaldırılması zərurətini yaratmışdır.

Hesablama Palatası tərəfindən dövlət büdcəsinin “Mənzil və kommunal təsərrüfatı” bölməsindən vəsait ayrılan bir sıra idarə, müəssisə və təşkilatlarda büdcə vəsaitlərinin proqnozlaşdırılması və istifadəsi ilə əlaqədar aparılan nəzarət tədbirlərinin və təhlillərin nəticələri də göstərmişdir ki, yol verilən nöqsan və çatışmazlıqlar bir sıra hallarda mənzil və kommunal təsərrüfatı sahəsinin normativ-metodiki tənzimlənməsində olan boşluqlardan, qüvvədə olan normaların (məsələn, Maliyyə Nazirliyinin 2003-cü il 29 may tarixli İ-86 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş “Dövlət büdcəsindən maliyyələşən sahələrdə xərclərin proqnozlaşdırılması və maliyyə ehtiyatlarından istifadənin müvafiq məsrəf normaları vasitəsilə tənzimlənməsi məqsədi ilə bazar iqtisadiyyatına uyğun hazırlanmış şəhər, rayon mərkəzlərində, qəsəbələrdə küçələrin süpürülməsi, işıqlandırılması, yaşıllıq sahəsinə qulluq edilməsi xərclərinin Müvəqqəti Normaları”) təkmil olmamasından irəli gəlir. Belə ki, nəzarət tədbirləri aparılan bəzi qurumlarda (dövlət müəssisələrində) mənzil fondunun və abadlaşdırma obyektlərinin (yaşıllaşdırma, sanitariya təmizlik, işıqlandırma və s.) istismarı, saxlanması və təmiri ilə əlaqədar büdcədən ayrılan vəsaitlərə tələbatın müəyyənləşdirilməsi və istifadəsi zamanı bəzi

hallarda qüvvədə olan qanunvericiliyə uyğun olmayan və texnoloji proseslərin müasir tələblərinə cavab verməyən, bəzi hallarda isə təhrif olunmuş, material və əmək normalarından istifadə edilir ki, bu da digər səbəblərlə yanaşı, maliyyə vəsaitlərinə təlabatın düzgün müəyyənləşdirilməməsi və resurslardan səmərəli istifadə edilməməsi, xərclərin və zərər məbləğlərinin mütəmadi artması, israfçılığa yol verilməsi, iş və xidmətin keyfiyyətinin aşağı düşməsi hallarına gətirib çıxarır, daxili və kənar nəzarət işini çətinləşdirir.

Azərbaycan Respublikası Mənzil Məcəlləsinin və digər aidiyyəti hüquqi aktların tələbləri nəzərə alınmaqla mənzil və kommunal təsərrüfatı sahəsinin normativ-metodiki bazasının təkmilləşdirilməsi məqsədilə aşağıdakı normativ-metodiki sənədlərin işlənilib hazırlanmasını təklif edirik:

- *Azərbaycan Respublikasının İqtisadi İnkişaf Nazirliyi ilə razılaşdırılmaqla Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin 29 may 2003-cü il tarixli I-86 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş “Dövlət büdcəsindən maliyyələşən sahələrdə xərclərin proqnozlaşdırılması və maliyyə ehtiyatlarından istifadənin müvafiq məsrəf normaları vasitəsilə tənzimlənməsi məqsədilə bazar iqtisadiyyatının tələblərinə uyğun hazırlanmış şəhər, rayon mərkəzlərində, qəsəbələrdə küçələrin süpürülməsi, işıqlandırılması, yaşıllıq sahələrinə qulluq edilməsi xərclərinin Müvəqqəti Normaları” abadlıq işlərini tənzimləyən yeganə normativ sənəd olmasına baxmayaraq, 8 ildir ki, müvəqqəti xarakter daşımaqla istifadə olunur və müasir texnoloji proseslərə, respublikada geniş vüsət almış abadlıq işlərinin miqyasına uyğun gəlmir və bir sıra hallarda isə korrupsiya hüquqpozmalarına şərait yaradır.*

Əvvəlki illərdə Hesablama Palatasının müvafiq hesabat və rəylərində, habelə nəzarət tədbirlərinin nəticələrinə əsasən Palata tərəfindən hazırlanmış və Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə təqdim edilmiş təkliflərdə həmin “müvəqqəti normaların” daimi normaları özündə əks etdirən qaydalarla əvəz edilməsi təklifi verilmişdir. Bununla əlaqədar olaraq qeyd olunan “müvəqqəti normaların” müvafiq qaydalarla əvəz edilməsi işinin sürətləndirilməsi məqsədəuyğun olardı;

- *mənzil fondunun binalarının həyatı sahələrinin və pilləkan qəfəslərinin süpürülməsi, həyatı sahələrdə yaşıllıqlara və ağaclara qulluq, binaların liftlərinə xidmət üzrə ştat vahidlərini və xidmət normalarını əks etdirən yeni normativin hazırlanması məqsədəmüvafiqdir;*

- *hazırda mənzil fondunun binalarında liftlərin istismarı sahəsini tənzimləyən normativ sənədin olmaması fərqli yanaşmalara, maliyyə vəsaitlərinə olan təlabatın müəyyən edilməsində çətinliklərə və bəzən sui-istifadə hallarına gətirib çıxarır. Bu uyğunsuzluqların aradan qaldırılması və vahid yanaşmanın təmin edilməsi üçün “Liftlərin texniki istismarı qaydalarını” əks etdirən yeni normativin hazırlanması məqsədəuyğun olardı;*

- *bağ-park obyektləri və yaşıl əkmələrin saxlanması və təmiri üçün əmək, maddi və maliyyə resurslarına olan tələbatın müəyyənləşdirilməsi və resurslardan səmərəli istifadə edilməsini tam əhatə edən yeni normativin hazırlanmasını məqsədəuyğun hesab edirik;*

- *Azərbaycan Respublikası Mənzil Məcəlləsinin 10-cu maddəsinə uyğun olaraq, yaşayış sahələrinə, onların yararlı vəziyyətdə saxlanılmasına, çoxmənzilli binalarda ümumi mülkiyyətin qorunması və yararlı vəziyyətdə saxlanılmasına dair tələbləri müəyyən edən normativ sənədin, yaşayış sahələrindən istifadə qaydalarının, yaşayış sahələrinin sanitariya və texniki norma və qaydalarının, çoxmənzilli binanın ümumi əmlakının istismarı, cari və əsaslı təmirinin aparılması, ayrı-ayrı kommunal xidmətlərin göstərilməsi üçün ayrılan subsidiyaların məbləğinin hesablanması müəyyən edən normativ sənədin, yaşayış sahəsinə və kommunal xidmətlərə görə ödənişin strukturunu, bu ödənişin hesablanması və ödənilməsi qaydasını müəyyən edən normativ sənədin hazırlanması məqsədəmüvafiq olardı;*

- *Azərbaycan Respublikası Mənzil Məcəlləsinin 38-ci və 65-ci maddələrinə uyğun olaraq, çoxmənzilli binanın ümumi əmlakının saxlanması qaydalarının, sosial kirayə müqaviləsi üzrə kirayəyə verilən yaşayış sahəsinin, onun yerləşdiyi çoxmənzilli binanın ümumi əmlakının və yaşayış sahəsində yerləşən və kommunal xidmətlərin göstərilməsi üçün nəzərdə tutulmuş avadanlığın vaxtlı-vaxtında və lazımınca əsaslı təmirinin aparılmaması hallarında çoxmənzilli binanın ümumi əmlaka görə istifadə haqqının azaldılması qaydalarının hazırlanmasını məqsədəuyğun hesab edirik.*

11. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2006-cı il 29 dekabr tarixli 280 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasına gətirilməsi və respublikadan aparılması nəzərdə tutulan karantin nəzarətində olan materiallara fitosanitar karantin baxışının keçirilməsi və laboratoriya ekspertizasının aparılması Qaydaları”nın 18-ci bəndində göstərilmişdir ki, “Bitki və bitkiçilik məhsullarının xüsusiyyətlərindən asılı olaraq ətraflı fitosanitar karantin baxışı və laboratoriya ekspertizası üçün nümunələrin götürülməsi və onların müayinəsi Dövlət Xidməti tərəfindən hazırlanmış təlimat əsasında həyata keçirilir”.

Hal-hazırdakı müvafiq təlimatın təsdiq edilmədiyini nəzərə alaraq, həmin təlimatın “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununun tələblərinə əsasən hazırlanıb müvafiq qaydada təsdiq edilməsini məqsədəuyğun hesab edirik.

12. Hal-hazırda ölkəmizdə abadlıq, tikinti və digər işlərin görülməsi, malların alınması və xidmətlərin göstərilməsi üçün dövlət büdcəsinin (investisiya xərcləri, sahələr üzrə mərkəzləşdirilmiş və yerli xərclər, büdcədən verilmiş kreditlər), Dövlət Neft Şirkətinin və Dövlət Neft Fondunun vəsaitləri, dövlət zəmanətli

kreditlər, qrantlar, hüquqi və fiziki şəxslərin yardımları və digər müxtəlif mənbələrin vəsaitləri istifadə olunur.

Aparılmış təhlillər göstərir ki, bəzi hallarda obyektlərin istifadəyə verilməsində, malların alınması və xidmətlərin göstərilməsində ayrı-ayrı təsərrüfat subyektlərinin və müxtəlif tədbirlərin maliyyələşdirilməsinə bir-biri ilə əlaqələndirilmədən bir neçə mənbədən vəsait ayrılır ki, bu da nəticə etibarlı ilə eyni təyinatla təkrar olaraq dövlət vəsaitlərinin yönəldilməsinə gətirib çıxarır, bir neçə mənbədən ayrılan vəsaitlərin istifadə olunması onların yayındırılmasına şərait yaradır, həmin vəsaitlərin məqsədyönlü və səmərəli istifadə olunması üzərində zəruri maliyyə nəzarətinin həyata keçirilməsini çətinləşdirir.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq, ölkə iqtisadiyyatına müxtəlif mənbələr hesabına qoyulan vəsaitlərin istifadə edilməsi üzrə konkret ünvanlılığı və nəticəliliyi özündə əks etdirən, inzibati ərazi və sahə prinsipinə əsaslanan vahid uçot sisteminin qurulmasını və bu sistemin təşkili və aparılmasına məsul olan müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanının müəyyən olunmasını məqsədmüvafiq hesab edirik. Bütün bunlar, fikrimizcə, vəsaitlərin istifadə olunmasında şəffaflığı təmin etməklə yanaşı, təkrarçılıq hallarının qarşısının alınmasını və pərakəndəliyin aradan qaldırılmasını, sistemli şəkildə uçotun və əlaqələndirmənin aparılmasını, dövlət vəsaitlərinin öz təyinatı üzrə səmərəli istifadə olunmasını təmin edəcəkdir.

13. Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəliklərində işləyən diplomatik xidmət əməkdaşlarının icarəyə götürüdükləri yaşayış sahəsinin, yaşama ilə əlaqədar məişət və digər ehtiyaclarının ödənilməsi üçün nəzərdə tutulmuş yardımçı sahələrin normalarının, diplomatik nümayəndəliklərə məxsus olan yaşayış bina və həyətyanı sahələrinin saxlanılması xərclərinin, həmçinin ziyafət və digər tədbirlərin keçirilməsi və hədiyyələrin kimlərə verilməsinin əhatə dairəsi və siyahısı, ştatdankənar işçilərə olan tələbatın müəyyən edilməsi mövcud normativ sənədlərlə tənzimlənmir, icarə haqlarının ödənilməsi və digər bir sıra məsələlərin həllini tənzimləyən müddəalarda nəzərdə tutulmuş icra mexanizmlərində isə qeyri-müəyyənlik mövcuddur. Bu isə vəsaitlərin təyinatının əsassız dəyişdirilməsinə, bəzən onlardan sui-istifadə hallarına da şərait yaradır.

Bu kimi halların aradan qaldırılması məqsədi ilə və Hesablama Palatasının əvvəlki illərdə təqdim etdiyi təkliflər də nəzərə alınmaqla Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2008-ci il 21 yanvar tarixli 11 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Diplomatik xidmət əməkdaşlarına təminat və kompensasiyaların verilməsi Qaydaları"nın yenidən işlənilməsini, həmin sənəddə xərc normalarını və istiqamətlərini konkret tənzimləyən müddəaların nəzərdə tutulmasını məqsədmüvafiq hesab edirik.

14. Aparılan nəzarət tədbirləri zamanı dövlət büdcəsindən maliyyələşən idarə və təşkilatlar tərəfindən onlara məxsus əsas vəsaitlərin (fondların), bəzi hallarda isə yeni alınmış avadanlıq və maşın-mexanizmlərin hüquqi və fiziki şəxslərə icarəyə

və yaxud müvəqqəti istifadəyə verilməsi faktlarına rast gəlinir. Bəzi dövlət orqanları tərəfindən əsas fondlarla yanaşı, normativ hüquqi aktla müəyyən edilən funksiyaların icrasının da həmin hüquqi şəxslərə verilməsi (arqument kimi əvəzində xüsusi vəsaitin əldə olunması əsas göstərilir) halları müşahidə edilir. Büdcə vəsaiti hesabına alınmış əsas vəsaitlərin, mal-materialların kommersion təşkilatları tərəfindən istifadəsi ilə əlaqədar büdcədən kənar gəlir yaradılır. Təlimatda yalnız əsas vəsaitlərin satışından əldə edilən gəlir hesabına büdcədən kənar vəsaitlərin yaradılması qadağan olunmuşdur. Belə hərəkətlərin qarşısını almaq məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin 1997-ci il 24 mart tarixli əmri ilə təsdiq olunmuş və 2000-ci il 17 oktyabr tarixli əmri ilə dəyişikliklər və əlavələr edilmiş “Büdcədən kənar vəsaitlərin formalaşdırılması, istifadə edilməsi, uçota alınması qaydaları haqqında Təlimat”ın “Ümumi müddəalar” bölməsinin ikinci abzasının aşağıdakı redaksiyada verilməsini məqsəduyğun hesab edirik:

“Büdcə təşkilatlarına (dövlətə) məxsus olan bina, qurğu, avadanlıq və digər istehsalat vasitələrinin satışı, icarəsi və ya müvəqqəti və birgə istifadəsi hesabına büdcədən kənar vəsaitlərin yaradılması qəti qadağandır”.

15. Hesablama Palatası tərəfindən büdcədən maliyyələşən idarə və təşkilatlarda aparılan nəzarət tədbirlərinin nəticələri göstərir ki, ən çox rast gəlinən nöqsan “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərinin pozulması və vəsaitlərin təsdiq olunan təyinatdan kənarlaşması hallarına yol verilməsidir.

“Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərinin pozulması, o cümlədən satınalmanın ehtimal olunan qiymətinin hesablanmaması və ya artıq hesablanması, ehtimal olunan qiyməti 300,0 min manatdan çox olan satınalmalara Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf və Maliyyə Nazirliklərinin nümayəndələrinin dəvət olunmaması, satınalma metodunun əsassız olaraq dəyişdirilməsi, keçirilmiş satınalma prosedurunun nəticəsi olaraq bağlanmış müqavilənin icrası prosesində müqavilə predmetinin və qiymətlərin artırılması, satınalmalarda iddiaçı kimi çıxış edən malgöndərənlərin (podratçıların) maliyyə vəziyyətləri ilə bağlı zəruri sənədlərin alınmaması, şübhəli və etibar doğurmayan reputasiyaya malik malgöndərən təşkilatlara dəvətlərin göndərilməsi, satınalmalarda bu tip təşkilatların iştirak etməsi və onlarla müqavilələrin bağlanması, ümumiyyətlə, satınalma prosedurları keçirilmədən birbaşa müqavilələr əsasında büdcə vəsaitinin xərclənməsi bəzi hallarda korrupsiya hüquqpozmalarına şərait yaradan amillərdən birinə çevrilir. Qeyd etmək lazımdır ki, əvvəlki ildə də “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun təkmilləşdirilməsinə və neqativ halların yaranmasının qarşısını alınmasına dair Palata tərəfindən bir sıra təkliflər təqdim edilmiş və onlar müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən dəstəklənmişdir.

Yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq, qanunvericiliklə müəyyən edilən satınalma prosedurlarının pozulmasına görə Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində beynəlxalq təcrübəyə uyğun ciddi inzibati məsuliyyətin müəyyən edilməsini və yol verilən prosedur pozuntularının xarakterinə uyğun məsuliyyətin differensiallaşdırılmasını məqsədamüvafiq hesab edirik.

Təyinatdan kənarlaşma - müvafiq ilin dövlət büdcəsi xərclərinin funksional və iqtisadi təsnifatının paraqrafları səviyyəsində müvafiq büdcə ili üzrə Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə təsdiq olunan xərclərin istiqamətinin dəyişdirilməsi faktıdır ki, bu da qanunvericiliyin tələblərinin pozulması deməkdir. Belə pozuntulara yol verən vəzifəli şəxslər barədə inzibati tənbeh kimi Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində (Maddə 204-1) dörd yüz manatdan beş yüz manatadək cərimə nəzərdə tutulmuşdur. Bu maddədə nəzərdə tutulmuş məsuliyyət uç yüz manatdan çox olan məbləğdə törədildikdə yaranır. Aparılmış nəzarət tədbirləri göstərir ki, xətalər bəzi hallarda min manatla, bəzi hallarda isə yüz minlərlə manat məbləğində törədilir.

Sosial ədalətin bərpası və inzibati xətalərin törədilməsinin qarşısının alınması, vəzifəli şəxslərin məsuliyyətinin artırılması və onların belə əməllərdən çəkindirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 204-1-ci maddəsinin daha da sərtləşdirilməsini və cərimə məbləğinin artırılmasını (vəzifə maaşının bir neçə misli və s.) məqsədamüvafiq hesab edirik.

16. Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu hesabına maliyyələşən obyektlərin investor smeta dəyəri 1991-ci ilin qiymətləri əsas götürülməklə “bazis-əmsal” üsulu ilə hesablanır. Bu üsul “Tikintidə müqavilə qiymətlərinin hesablanmasında “bazis-əmsal” üsulunun tətbiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1995-ci il 04 sentyabr tarixli 200 nömrəli Qərarına və həmin Qərarın 2-ci bəndinə uyğun olaraq 1995-ci il 22 sentyabr tarixli aidiyyəti orqanlarla razılaşdırılmaqla təsdiq edilmiş “Tikintidə müqavilə qiymətlərinin hesablanmasında bazis-əmsal üsulunun tətbiqi üzrə metodiki göstərişlər”ə əsasən tətbiq edilir.

Lakin ötən iyirmi il ərzində tikinti sahəsində istifadə edilən tikinti materiallarının tərkibinin dəyişməsi və yeni texnologiyaların tətbiqi nəticəsində yaranan bazar qiymətləri ilə 1991-ci ilədək istehsal olunan tikinti materiallarının və maşın-mexanizmlərin qiyməti, habelə sərf olunan əməyin norma və qiyməti planlı iqtisadiyyata xas olan və qiymət siyasəti ilə tənzimlənən qiymətlər arasında müəyyən fərqlərin olması obyektin smeta dəyərinin hesablanmasında, yerinə yetirilən tikinti-quraşdırma işlərinin həqiqi qiymətinin müəyyən olunmasında çətinliklər yaratmaqla bərabər yeni yaranan əmlakın real dəyərini tam əks etdirmir.

Yuxarıda göstərilən faktları nəzərə alaraq, bu sahə üzrə mövcud normativ sənədlərin təkmilləşdirilməsini, tikintidə bazar münasibətlərinin tələblərinə, habelə

beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq smeta qiymətlərinin hazırlanmasını və tətbiqinin tənzimlənməsini məqsəduyğun hesab edirik.

Qeyd olunan normativ bazanın hazırlanması və tətbiqinin uzunmüddətli proses olduğunu nəzərə alaraq, həmin sənəd hazırlananadək qüvvədə olan “Tikintidə müqavilə qiymətlərinin hesablanmasında bazis-əmsal üsulunun tətbiqi üzrə metodiki göstərişlər”ə aşağıdakı əlavə və dəyişikliklərin edilməsini təklif edirik:

- Bu metodiki göstərişlərə əlavə olunan “Tikinti-quraşdırma işlərinin dəyərinin 1991-ci il bazis-smeta qiymətlərinə nisbətən artım əmsallarının və müqavilə qiymətlərinin təyini cədvəli”nə əsasən xərclər “Birbaşa xərclər” (material, əmək haqqı, maşın-mexanizmlərin istismarı xərcləri), “Üstəlik xərclər” və “Plan yığımı” adları ilə iqtisadi elementlər üzrə qruplaşdırılmışdır. Birbaşa xərclərin bazis-smeta qiymətləri ilə dəyərinin cəminə 15% tətbiq edilməklə üstəlik xərclərin həcmi hesablanır və birbaşa xərclərlə üstəlik xərclərin cəmindən 8% plan yığımı hesablanılmaqla tikinti-quraşdırma işlərinin 1991-ci il səviyyəsində bazis dəyəri hesablanır və bundan sonra göstərilən qaydada təyin edilmiş istinad əmsalları (artım əmsalı) tətbiq edilməklə büdcə vəsaiti hesabına inşa edilən obyektlər üzrə tikinti-quraşdırma işlərinin müqavilə qiymətləri (investor smeta dəyəri) müəyyən edilir.

“Üstəlik xərclər”in və “Plan yığımı”nın 1991-ci il bazis smeta qiymətlərinə nisbətən artım əmsalının təyini cədvəlinə faiz ifadəsi ilə birbaşa daxil edilməsi, artım əmsalının süni olaraq artmasına gətirib çıxarır.

Məlumat üçün bildiririk ki, “Plan yığımı” xərclərinin istehlak fondu, sosial-mədəni və mənzil tikintisi fondu və s. bu kimi sosial tədbirlərə yönəldilməsi, üstəlik xərclərin isə əmək haqqı, materiallar, nəqliyyat, sosial sığorta ödənişləri, amortizasiya ayırmaları, istilik enerjisi, elektrik enerjisi, ezamiyyə xərcləri və digər xərclərin ödənilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Nəzarət tədbirləri zamanı müəyyən edilmişdir ki, əksər podratçılar tərəfindən qeyd olunan təyinatlara vəsaitlər yönəldilmir.

Fikrimizcə, “Tikintidə müqavilə qiymətlərinin hesablanmasında bazis-əmsal üsulunun tətbiqi üzrə metodiki göstərişlər”ə müvafiq dəyişikliklər və əlavələr edilməklə istinad əmsalının “Birbaşa xərclər”ə əsasən təyin edilməsi daha məqsəduyğun olardı.

- Obyektin investor-smeta dəyəri podrat işlərinin dəyərinə avadanlıqların qiyməti əlavə edilməklə müəyyən edilir. Bu zaman avadanlıqların mövcud qiyməti deyil, avadanlıqların bazis-smeta qiymətləri ilə dəyəri podrat işlərinin dəyərində müəyyən olunan istinad (artım) əmsalına (bəzən ondan da çox) vurulmaqla hesablanır. Bu kimi hallar sonda avadanlıqların dəyərinin əsassız artırılmasına gətirib çıxarır və nəticədə dolayısı yolla obyektin dəyərinin artırılmasına şərait yaranır.

Belə hallara yol verilməməsi üçün materialların qiyməti kimi orta bazar qiymətlərinə dair müvafiq qurumların məlumatlarındakı qiyməti, avadanlıqların isə quraşdırılmasına sərf olunan məbləğ əsas götürülməklə artım əmsalının təyin edilməsini və bu hesablamalardan alınan məbləğin üzərinə avadanlıqların orta bazar dəyərini əlavə etməklə obyektin investor smeta dəyərinin müəyyən edilməsini məqsədəuyğun hesab edirik.

17. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin 1998-ci il 15 iyul tarixli İ-62 nömrəli Əmri ilə təsdiq edilmiş “Büdcədən maliyyələşən idarə, müəssisə və təşkilatlarda mühasibat uçotunun hesablar planı və onun tətbiqinə dair Təlimat”da bütün növ təmir xərclərinin əsas vəsaitlərin dəyərinə daxil edilməməsi müəyyən edilmişdir. Təlimatın “Əsas vəsaitlər” bəndinə istinad edərək nəzarət tədbiri keçirilən qurumlar tərəfindən dövlət investisiya qoyuluşları hesabına inzibati binaların, tikililərin, qurğuların və s. əsas fondların əsaslı təmirinə, bərpaasına və yenidən qurulmasına yönəldilən vəsait birbaşa xərcə silinir. Nəticədə hesabatlarda qalıq dəyəri yüz manat olan əsas vəsaitin əsaslı təmirinə bir neçə yüz min manat (bəzən milyon manatdan çox) vəsaitin sərf olunmasına baxmayaraq, mühasibat uçotu və maliyyə hesabatlarında həmin əsas vəsaitin (əmlakın) dəyəri yenə də yüz manat məbləğində göstərilir, yəni xərclənən vəsaitin məbləği təmir başa çatdıqdan sonra uçot sənədlərində və hesabatlarda görünür (izi qalmır). Belə hallar dövlət əsaslı vəsait qoyuluşundan əsaslı təmirə yönəldilən vəsaitlərdən istifadə üzrə şəffaflığın təmin edilməsi və nəzarətin aparılmasında çətinliklər yaratmaqla bərabər korrupsiya hallarının (həmin əmlakın özəlləşdirilməsi, kənar təşkilatlara satışı prosesində) baş verməsinə də şərait yaradır.

Fikrimizcə, əsas vəsaitlərin (fondların) əsaslı təmirinə xərclənən vəsaitlər maliyyələşmə mənbəyinə görə uçot və hesabatlarda əks etdirilməlidir. Belə ki, dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu hesabına əsaslı təmirə xərclənən vəsaitin məbləği əsas vəsaitlərin dəyərini artırmalı və “əsas vəsaitlərin fondu” balans hesabında əks etdirilməli, dövlət orqanlarının saxlanması xərclərinin maliyyələşməsi mənbəyi hesabına əsaslı təmirə sərf olunan xərclər isə uçotda qüvvədə olan təlimata uyğun əks etdirilməlidir.

Yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq, “Büdcədən maliyyələşən idarə, müəssisə və təşkilatlarda mühasibat uçotunun hesablar planı və onun tətbiqinə dair Təlimat”ın “Əsas vəsaitlər”in uçotu aparılan hesabın tərifinə “Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşundan əsas vəsaitlərin (fondların) əsaslı təmirinə, yenidənqurulmasına, modernləşməsi və bərpaasına xərclənən vəsaitlər əsas vəsaitlərin dəyərini eyni həcmdə artırır” bəndinin əlavə edilməsini məqsədəuyğun hesab edirik.